

LAPSKA TRADITIONER: MJÖLKNINGSHAGAR OCH
SKILJNINGSHAGAR.

1. Mjölkningshagar.

1. Kommer ni ihåg vilket år ungefär man mjölkade renar sist i er trakt, och vem som gjorde det? Här avses ej den mera tillfälliga mjölkningen, som vid renskiljningar ännu i dag förekommer på sina håll, utan den regelbundna mjölkningen, då man samlade mjölk och ost för vinterns behov.
2. Varför slutade man att mjölka i er trakt?
3. Har man i er trakt använt sig av särskilda mjölkningsgårdar? Kommer ni ihåg mjölkningsgårdar eller har ni endast hört talas om sådana av äldre personer eller möjligen sett spår efter sådana?
4. Vi vore mycket tacksamma, om ni ville ge en noggrann beskrivning av dessa gårdar. I denna beskrivning skulle vi vilja ha uppgifter om a) byggnadsmaterialet (björk, gran, tall och möjligen vide), b) byggnadssättet; använde man sig av åsar (olk, hålgah), klykstänger (tsaggeh), och hur satte man i så fall upp dessa åsar och klykstänger? Använde man för övrigt okvistade hela träd eller kvistade och kapade trästöckar? Restes träden mot åsarna eller uppstöttades de medelst klykstänger i liggande ställning under åsarna? Av flera orsaker är det av stor vikt för oss att få precisa och detaljerade uppgifter om just byggnadssättet. Därvid vore vi mycket tacksamma, om ni ville meddela de lapska benämningarna på olika delar i en gårdesbyggnad.
6. Voro mjölkningsgårdar försedda med särskilda fångstarmar, och hur kallades i så fall dessa? Var det möjligen så, att man började använda fångstarmar först på senare tid, då mjölkningen redan höll på att upphöra och renarna började bli mera vilda? Vi vore tacksamma för precisa uppgifter i denna sak.
7. Har man haft flera avdelningar i ett mjölkningsgärde, t.ex. en för vajorna och en för hanrenarna? Vad kallades i så fall ett sådant gärde? (molot-gierde eller -gieddie).
8. Var det noga med valet av platsen för ett mjölkningsgärde, och vilka förhållanden var det man därvid tog hänsyn till? Byggede man ett gärde helst på nordsluttningen av en kulle eller ett berg, och varför gjorde man det i så fall?
9. Skulle det vara tät skog på platsen eller var det bättre, om skogen var gles? Byggede man gårdet nära trädgränsen (buolde-raddie, årta, årtå) eller längre ned på dalsidan? Tala om

- varför man gjorde så eller så!
10. Var det viktigt, att det fanns vatten i närheten (en källa eller bäck)? Varför?
  11. Har man någonsin byggt skydd mot solgasset åt renarna, och vad kallades i så fall detta skydd?
  12. Byggsdes sydkanten av ett gårde högre än eljes för att därigenom ge renarna skydd mot solgasset?
  13. Vad är en lano? Vill ni vara vänlig och beskriva en lano mycket nogga och tala om, hur den var uppförd och vartill den var bra?
  14. Vad är en lano-gieddie?
  15. Vad är en siege, (siehka), hur var den byggd, och vartill var den bra?
  16. Vi bedja er nu att på de medsända kartbladen utmärka alla mjölkningsgården, som ni minns. Ni kan utmärka dem genom att med blyertspenna rita en ring (så: ○) på den plats, där den stått. Bredvid ringen skriver ni en siffra, och på ett bifogat skrivblad skriver ni sedan först kartbladets nummer och sedan numret vid ringen på kartbladet - alltså t.ex. kartblad nr 40 ring nr 3. Vid dessa siffror på skrivbladet ger ni sedan de uppgifter som ni har att meddela om gårdet i fråga. Dessa uppgifter böra om möjligt ge besked om följande saker: a) gårdets namn, b) när det byggdes och vem som byggde det och använde det, c) hur stort det var ungefär från den ena kanten till den andra, räknat i steg, d) vilken tid på året det (mest) var i användning, e) vilket år ungefär det var sist i användning, f) om gårdet var försett med särskilda fångstarmar, g) om gårdet hade en lano eller en siege (siehka).
  17. Hur många dagar använde man vanligen ett mjölkningsgårde i sträck, innan man måste byta? Varför måste man byta?
  18. Hur många mjölkningsgården använde en familj vanligen varje mjölkningssäsong? Giv exempel! Hur många använde ni själv och hur många edra närmaste bekanta?
  19. Hur många år använde man ett gårde? Måste man reparera det varje år?
  20. Vad kallas en gammal övergiven mjölkningsvall? Växte det bra med gräs på de gamla mjölkningsvallarna?
  21. Brukade nybyggarna slå höet på mjölkningsvallarna, och skedde det i så fall med lapparnas goda minne eller mot deras vilja? Gjorde nybyggaren någon gentjänst eller gav något i ersättning här för?
  22. Växte juomu på mjölkningsvallarna? Brukade man plocka juomu i gårdet, innan man använde detta första gången för året?

23. Använde man sig av rökar vid mjölkningen? Varför i så fall?
24. Hur placerades rökarna i förhållande till gårdet? Var vindriktningen bestämmande härvidlag?
25. Berätta hur man gjorde en rök! Hur fick man elden att ryka?
26. Använde man sig alltid av rökar eller endast under vissa årstider och vid visst slags väder? Kan man säga, att det mjölkades mera under myggrika somrar än under myggfattiga? Varför?
27. Voro renarna förtjusta i rök? Har ni hört, om renarna självmant gingo in i gårdet, då de kände rökluften?
28. Hade man särskilda ställningar på vilka man förvarade mjölken? Hur voro dessa i så fall gjorda och vad kallades de?

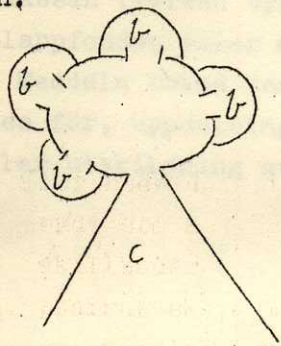
B. Skiljningsgården.

29. Hur kallas ett skiljningsgärde på lapska?
30. Har man alltid använt sig av skiljningsgården i er trakt, eller minns ni, när man började därmed? Berätta i så fall när och var det första skiljningsgårdet i er trakt byggdes! Utmärk detta gärde på kartan!
31. Hur, och på vad för slags platser skiljde man renarna, innan man började använda sig av skiljningsgården? Hur gick skiljningarna till?
32. Hur bar man sig åt, då det var flera än två husbönder, som skulle skilja ut sina sammanblandade renhjordar?
33. Ägde skiljningarna rum mindre ofta förr än nu, och varför i så fall?
34. Vilken tid på året ägde de flesta skiljningarna rum? Varför?
35. Varför började man använda sig av skiljningsgården? Var det för att renarna blivit mera vilda, eller fanns det någon annan orsak; sammanblandning, för mycket renar, dåligt vinterbete, för att nybyggen lågo för tätt?
36. Varifrån kom konsten att bygga gården, norrifrån eller söderifrån? Eller uppkom möjligen konsten att bygga gården just i er trakt? Berätta i så fall ingående, hur det gick till! Använde man möjligen första gamla mjölkningssgården härtill?
37. Byggs de första skiljningsgårderna ungefär på samma sätt som mjölkningshagarna? Om så icke var fallet, berätta då, var skillnaden bestod! Vad använde man sig av för material?
38. Voro skiljningshagarna större eller mindre än mjölkningshagarna? Hur var det med fångstarmarna? Vad kallades dessa och hur kom man på idén att bygga sådana?
39. Fanns det skiljningshagar i er trakt, innan Karesuandolapparna inflyttade? Byggs dessa samer i så fall sina skiljningshagar på samma sätt som man gjort i er trakt före deras

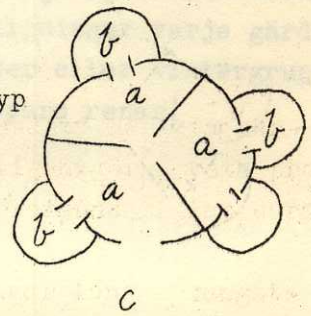

ankomst eller hade de ett annat byggnadssätt? Berätta här om så ingående som möjligt! Vi vill nämligen gärna veta precis vilka skillnader och likheter det förefanns mellan edra och nordlapparnas skiljningshagar.

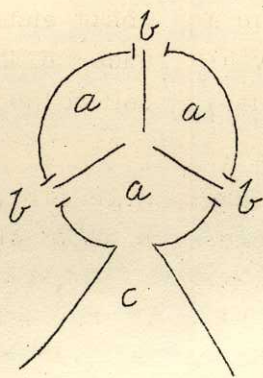
- 40. Hade möjligen nordlapparnas skiljningshagar längre fångstarmar än edra? Var möjligen deras gården endast s.k. risgården bestående av liggande träd, som uppstöttats vid tjockändarna? Visa med enkla teckningar vari skillnaden - om det fanns en sådan - bestod med avseende på byggnadssättet!
- 41. Så skulle vi gärna vilja, att ni med enkla teckningar visar, hur man hade ordnat med de olika avdelningarna, i vilka olika renägare drogo sina renar vid skiljningarna. Vi ha nämligen hittills fått veta, att man med avseende härpå hade flera typer. En typ såg t.ex. ut så här sedd uppifrån:

en annan typ såg ut så:

och en tredje typ såg ut så här:

Vad vi skulle vilja veta är huruvida dessa typer fanns i er trakt, innan nordlapparna kom, eller om endast en del av dessa typer funnos, och i så fall vilka. Eller vore edra gamla skiljningshagar möjligen av någon annan typ? Visa i så fall denna typ med hjälp av en enkel teckning.

- 42. Vad kallades de med bokstäverna a och b i ovanstående figurer betecknade avdelningarna, samt det med bokstaven c betecknade gapet mellan fångstarmarna?
- 43. Vi be er nu att på de medföljande kartbladen märka ut de gamla skiljningsgårderna med en överkorsad ring (så: ⊕) och liksom beträffande mjölkningsgårderna beteckna dem med siffror och på skrivbladet beskriva dem vid motsvarande siffra.

I denna beskrivning skulle vi för varje gårde var för sig vilja veta följande: a) namnet, b) vilket år det byggdes, c) för vilka skiljningar det byggdes, sommarskiljningar, höstskiljningar eller möjligen vinterskiljningar, d) när det sist var i användning, e) byggnadssättet, t.ex. liggande okvistade träd under åsar, okvistade träd resta mot åsar (olk, hålkah eller hålkåh) kvistade och i avpassade längder kapade trädstammar, som rests mot åsar, stockar, som timrats, f) byggnadsmaterialet; björk, vide, tall eller gran.

44. Var valet av platsen viktigt? Vilka faktorer voro bestämmande härvidlag?
45. Detta var om de gamla skiljningshagarna. Vi skulle dock även vilja veta något om de nyare moderna skiljningshagarna av ståltråd. Utmärk var det finns sådana och angiv, om byakassan (vilken byakassa) bekostat gårdet i fråga, eller lappfonden eller möjligen en viss grupp av enskilda samer. Meddela också vad för slags skiljningar varje gårde användes för, uppdelning i sommargrupper eller vintergrupper eller utskiljning av främmande lappars renar!